

Vergaderjaar 2007–2008

21 501-02

Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen

Nr. 805

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 15 april 2008

¹ Samenstelling:

Leden: Atsma (CDA), Van Bommel (SP), onder-voorzitter, Van der Staaij (SGP), Waalkens (PvdA), voorzitter, Van Baalen (VVD), Ormel (CDA), Spies (CDA), Van Velzen (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Jan Jacob van Dijk (CDA), Blom (PvdA), Eijsink (PvdA), Van Dam (PvdA), Dezentjé Hamming-Bluemink (VVD), Jonker (CDA), Irrgang (SP), De Roon (PVV), Boekestijn (VVD), Pechtold (D66), Ten Broeke (VVD), Peters (GroenLinks), Gill'ard (PvdA), Jasper van Dijk (SP), Thieme (PvdD) en Wiegman-van Meppelen Scheppink (Christen-Unie).

Plv. leden: Jager (CDA), De Wit (SP), Van der Vlies (SGP), Vos (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD), Haverkamp (CDA), Van Gennip (CDA), Lempens (SP), Schermers (CDA), Knops (CDA), Jacobi (PvdA), Samsom (PvdA), Kuiken (PvdA), Teeven (VVD), Roemer (SP), Wilders (PVV), Nicolai (VVD), Van der Ham (D66), Van der Burg (VVD), Duyvendak (GroenLinks), Van Leeuwen (SP), Ouwehand (PvdD) en Voorde-wind (ChristenUnie).

² Samenstelling:

Leden: Van Bommel (SP), Van der Staaij (SGP), Wilders (PVV), Waalkens (PvdA), Van Baalen (VVD), Çörüz (CDA), Ormel (CDA), voorzitter, Ferrier (CDA), Van Velzen (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Blom (PvdA), Eijsink (PvdA), Van Dam (PvdA), Dezentjé-Hamming (VVD), Irrgang (SP), Knops (CDA), Boekestijn (VVD), Voordewind (ChristenUnie), Pechtold (D66), ondervoorzitter, Van Gennip (CDA), Ten Broeke (VVD), Peters (GroenLinks), Van Raak (SP), Gill'ard (PvdA) en Thieme (PvdD).

Plv. leden: De Wit (SP), Van der Vlies (SGP), De Roon (PVV), Vermeij (PvdA), Van Miltenburg (VVD), Orntzigt (CDA), Haverkamp (CDA), Roland Kortenhorst (CDA), Jasper van Dijk (SP), Ten Hoopen (CDA), Besseling (PvdA), Leerdam (PvdA), Arib (PvdA), Neppérus (VVD),

De vaste commissie voor Europese Zaken¹ en de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken² hebben op 6 maart 2008 overleg gevoerd met minister Verhagen van Buitenlandse Zaken en staatssecretaris Timmermans van Buitenlandse Zaken over:

- **de brief van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 29 februari 2008 houdende de geannoteerde agenda van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen van 10 en 11 maart 2008 (21 501-02, nr. 795);**
- **de brief van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 28 februari 2008 houdende het verslag van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen van 18 en 19 februari 2008 (21 501-02, nr. 796);**
- **de brief van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 27 februari 2008 met de Jaarlijkse Beleidsstrategie van de Europese Commissie voor 2009 (22 112, nr. 620);**
- **de brief van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Europese Zaken d.d. 18 februari 2008 met de Interim-rapporten van de Europese Commissie inzake het Coöperatie- en Verificatiemechanisme voor Roemenië en Bulgarije (23 987, nr. 80).**

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand beknopt verslag uit.

Voorzitter: Waalkens

De **voorzitter** stelt het onderdeel Algemene Zaken van de geannoteerde agenda van de Europese Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (RAZEB) aan de orde. Daarna zullen de ontwikkelingen op de Westelijke Balkan, met name de erkenning van de onafhankelijkheid van Kosovo, worden behandeld, gevolgd door het onderdeel Externe Betrekkingen.

Lempens (SP), Schermers (CDA), Griffith (VVD), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Koşer Kaya (D66), Jonker

(CDA), Van Beek (VVD), Vendrik (GroenLinks), Gesthuizen (SP), Samsom (PvdA) en Ouwehand (PvdD).

Onderdeel Algemene Zaken

Vragen en opmerkingen uit de commissies

De heer **Van Bommel** (SP) memoreert dat tijdens de Europese Raad van december 2007 met betrekking tot de Lissabonagenda is afgesproken dat lidstaten op vrijwillige basis zullen rapporteren over «flex security». Hoe verhoudt dit uitgangspunt zich tot de missie voor flex security, die de lidstaten op dit punt gaat begeleiden, in overeenstemming met afspraken die tijdens de SZW-Raad zijn gemaakt? Komt er dan geen ongewenste druk vanuit Europa om meer te doen aan de hervorming van de sociale zekerheid? Dit is immers primair een nationale bevoegdheid en dient dat ook te blijven.

Wat de SP-fractie betreft moeten er verplichtende maatregelen worden genomen inzake staatsfondsen, want alleen een gedragscode is niet voldoende. In de praktijk is een gedragscode namelijk te weinig bindend en dwingend gebleken.

De heer Van Bommel steunt de ambities van de Europese Unie met betrekking tot energie en klimaat. Terecht wordt gesteld dat de nagestreefde 10% biobrandstof duurzaam geproduceerd moet worden.

Volgens welke duurzaamheidscriteria wordt dit beoordeeld? De biobrandstoffen van de eerste generatie zijn niet duurzaam. De productie ervan heeft ontbossing en honger in de wereld tot gevolg. Zijn er op dit punt verschillen van mening binnen de Europese Unie?

De Mediterrane Unie staat niet op de agenda, maar wordt mogelijkerwijs wel besproken en dreigt nu een project van de EU te worden. Gaat het kabinet daarmee akkoord?

Het is terecht dat er gestudeerd wordt op de relatie tussen klimaatverandering en internationale veiligheid. Die relatie ligt er ook op het punt van de stijgende voedselprijzen en honger. Wat is de opvatting van de regering daarover?

Bulgarije en Roemenië schieten nog tekort in hun verplichtingen. Wat gaat het kabinet doen om andere landen ertoe te bewegen, na te denken over vrijwaringsmaatregelen?

De heer **Ormel** (CDA) is het eens met de steun aan de hoofddoelstellingen van het nieuwe communautaire Lissabonprogramma. Hoe bevordert de Europese Raad een goede uitwerking hiervan en hoe wordt dit concreet gemaakt? Functioneren de «richtsnoeren» goed? Er is sprake van enige discrepantie tussen de conceptconclusies van de Europese Raad en datgene wat daarover in de geannoteerde agenda staat. De conclusies gaan eigenlijk alleen over klimaatverandering. Het is echter ook van belang dat er wordt gesproken over onderwerpen als de stabiliteit op de financiële markten, het economische klimaat, de kredietcrisis en het investeringsklimaat. De aanpak van de regelgeving en de vermindering van de bureaucratie behoren topprioriteit te zijn en te blijven. Gelukkig staat dit in conceptconclusie 25.

Er komt een rapport over de impact van de klimaatverandering op de internationale veiligheid. Stuurt de minister dit rapport naar de Kamer zodra het er is? De Nederlandse regering moet vooral de nadruk leggen op de mogelijke gevolgen van de klimaatverandering voor de Europese Unie. Wat wordt er gezamenlijk aangepakt en wat op nationaal niveau? In hoeverre gaat de EU bijdragen aan bijvoorbeeld het tegengaan van de verwoestijning in Spanje of de steeds terugkerende bosbranden in Griekenland? Welke hulp verschaft de EU bij het verhogen van de dijken in Nederland?

Bij het vierde thema van de annual policy strategy wordt onder andere verwezen naar voorstellen op het gebied van dierenwelzijn en diergezondheid. Nu is het moment om daarop invloed uit te oefenen.

In dat kader moet de regering weer eens aandacht vragen voor het non-vaccinatiebeleid, het klonen van dieren en voor diertransporten op lange afstand.

Wat vindt de Nederlandse regering van de mentaliteitsverandering in Bulgarije en Roemenië? Worden de Europese waarden daar wel voldoende verinnerlijkt?

Eurocommissaris Frattini zou meedoen aan de verkiezingen in Italië. Eerder heeft iets dergelijks ook gespeeld rond Eurocommissaris Michel. Is dit een trend aan het worden? De heer Ormel vindt dat dit tot het uiterste moet worden beperkt. Een Eurocommissaris dient geen partijbelang; hij of zij dient de Europese Commissie.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) merkt op dat de bevolking in een land als Montenegro verwacht dat uitzicht op toetreding tot de Europese Unie druk zal creëren op de eigen overheid om hervormingen door te voeren, maar door de ontwikkelingen in Roemenië en Bulgarije verwacht men daar nu niet veel meer van en dat is een kwalijke zaak.

Wat is de inbreng van de Nederlandse regering op het gebied van de stabiliteit op de financiële markten, mede gelet op de uitkomsten van de recente financiële minitop? Hoe denkt de regering over een effectief Europees signaleringssysteem voor financiële instabiliteit?

Wat de Lissabonstrategie betreft lijkt de focus te liggen op groei en werkgelegenheid. Zou het, gelet op de uitdagingen van deze tijd, niet juist zijn om de milieu- en klimaatvraagstukken toe te voegen aan de Lissabonstrategie, zoals ook in het Europees Parlement is opgemerkt? Op welke wijze krijgt maatschappelijk verantwoord ondernemen een plaats in de strategie?

Wat het klimaat betreft houdt de ChristenUnie de ambitie hoog en daarom mag er niet zo kort na Bali ingezet worden op slechts 20% reductie van de CO₂-uitstoot. De koppeling met internationale akkoorden moet vastgehouden worden. De regering moet dan ook pleiten voor een hoger percentage, namelijk 25 tot 40. Dat wordt ook in de Bali road map genoemd. Mevrouw Wiegman is het eens met de aandacht voor het gevaar van klimaatvluchtelingen. De welvarende landen kunnen veel betekenen voor de minder draagkrachtige ontwikkelingslanden. Ook op klimaatgebied geldt het uitgangspunt van internationale gerechtigheid. Dit houdt in: niet Fort Europa versterken tegen de stroom vluchtelingen, maar vooral inzetten op het oplossen van de problemen elders.

Op welke wijze is de door de Kamer aangenomen motie van de ChristenUnie over mensenrechten en partnerschap in het kader van het nabuurschap betrokken bij het overleg hierover in de Raad en bij de geformuleerde conclusies?

Volgens de heer **De Roon** (PVV) moet de Europese Unie zich wat betreft de veiligheid van de lidstaten vooral richten op zaken die zich reeds als reële bedreigingen manifesteren en niet op zaken die op lange termijn potentiële bedreigingen zouden kunnen vormen. Het terrorisme en de instabiliteit op de Balkan zijn reële bedreigingen. Het gaat te ver om nu zonder bewijs al te dreigen met mogelijke klimaatvluchtelingen als een ernstig veiligheidsrisico voor de EU of voor Nederland.

Roemenië en Bulgarije hebben de aanpak van corruptie en georganiseerde criminaliteit nog allerminst op orde en daarvoor is er geen excuus. De staatssecretaris heeft er in antwoord op Kamervragen weliswaar op gewezen dat beide landen op andere punten vooruitgang hebben geboekt, maar dat is niet meer dan normaal; er had op alle onderdelen vooruitgang moeten worden geboekt, voordat deze landen tot de EU hadden kunnen worden toegelaten. De EU mag de houding van Roemenië en Bulgarije niet accepteren en het is aan de Nederlandse regering om dat de komende tijd duidelijk te maken. Als uit de volgende rapportage, die in

juni verschijnt, blijkt dat de resultaten wederom ernstig te wensen overlaten, moet de staatssecretaris zich serieus ervoor inzetten dat hieraan consequenties worden verbonden.

De heer **Van Dam** (PvdA) steunt de inzet van de Nederlandse regering betreffende de Lissabonstrategie. Het is absoluut noodzakelijk om tempo te houden in de uitvoering hiervan, en daarmee de kansen te grijpen die de globalisering Europa biedt. Cruciaal daarbij is dat de lidstaten de afspraken die in het kader van de Lissabonstrategie zijn gemaakt, daadwerkelijk naleven. De «track record» van Nederland op dat punt is niet volmaakt, en dat verdient aandacht, omdat het anders lastig wordt om andere lidstaten bij de les te houden. In het kader van de Lissabonstrategie moet er voldoende aandacht zijn voor klimaatverandering, en lidstaten moeten de ruimte krijgen om zelfs meer te doen dan de strategie voorschrijft.

Wat is het oordeel van de regering over de beleidsstrategie voor 2009 en hoe beoordeelt zij de haalbaarheid van de hoge ambities, mede in het licht van de verkiezingen van het Europees Parlement?

De komende Raad is een goede gelegenheid voor de Nederlandse regering om duidelijk te maken dat Nederland ervan uitgaat te kunnen rekenen op de steun van de andere lidstaten bij het opvangen van mogelijke gevolgen van het eventueel uitbrengen van een film door de heer Wilders. Nederland moet daar niet om hoeven te vragen op het moment dat het er echt toe doet, zoals Denemarken destijds in de cartoonkwestie.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) deelt de zorg over de aanpak van corruptie op hoog politiek en ambtelijk niveau in Roemenië en Bulgarije. Corruptie ondermijnt niet alleen een gezond politiek en economisch klimaat in deze landen, maar ook het draagvlak voor uitbreiding van de Europese Unie en de Europese integratie. De desbetreffende landen moeten worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid, maar het is ook belangrijk dat de Europese Unie beziet hoe zij hen met raad en daad kan bijgestaan. Welke mogelijkheden zijn er op dat vlak? Vindt de regering dat de Europese Commissie op de goede weg is of moet er iets extra's gebeuren?

De Europese Commissie streeft een CO₂-reductie na van 20%, terwijl de regering vindt dat dit minstens 30% moet zijn. Mevrouw Peters neemt aan dat de regering haar teleurstelling over dit gebrekkige ambitieniveau zal overbrengen tijdens de discussie daarover in de Voorjaarsraad. De minister van VROM heeft toegezegd zich ervoor te zullen inzetten dat de Europese Commissie een volwaardige doorrekening maakt van een maatregelenpakket uitgaande van 30% reductie. De komende RAZEB is een uitgelezen moment voor de Nederlandse regering om op het niveau van regeringsleiders hiervoor aandacht te vragen.

Kan de regering zich ervoor inzetten dat de zorg over en de inspanningen voor de klimaatadaptatie hun weerslag krijgen in de raadsconclusies, vanuit het principe «de vervuiler betaalt»? Mag de Kamer erop rekenen dat het aangekondigde rapport over klimaatverandering en veiligheid vóór het algemeen overleg over de Voorjaarsraad volgende week woensdag wordt toegestuurd, zodat de Kamer hierop kan reageren? Volgens het Natuur en Milieu Planbureau leiden de verplichtingen van de Europese Commissie op het gebied van biobrandstoffen tot hogere voedselprijzen en bedreigen zij de biodiversiteit. Er zijn geen goede duurzaamheidscriteria. Eigenlijk zou de verplichting tot bijmengen van biobrandstof uit de conclusies van de Voorjaarsraad moeten worden geschrapt, tenzij er harde duurzaamheidscriteria worden geformuleerd. Deelt de regering deze mening?

De heer **Ten Broeke** (VVD) merkt op dat de tussentijdse rapportages van de Europese Commissie over Roemenië en Bulgarije vernietigend zijn. Waarom vraagt de regering de Commissie niet om een inbreukprocedure

te starten? De Commissie geeft zelf immers aan dat zij zich ernstig zorgen maakt over de corruptiebestrijding, maar aanbevelingen ontbreken. De Commissie is bezorgd over de situatie in Bulgarije op het gebied van de bestrijding van de georganiseerde misdaad. Wat gaat de Nederlandse regering doen om deze situatie te verbeteren? De ondersteuning van nationale programma's lijkt geen vruchten af te werpen. Is de regering bereid om tot vrijwaringsmaatregelen over te gaan, indien uit de volgende rapportage blijkt dat er nog steeds sprake is van tekortkomingen?

In het kader van de Lissabondoelstellingen behoeven vrouwen, ouderen en andere achtergestelde groepen op de arbeidsmarkt nog steeds extra aandacht. In hoeverre levert het opheffen van de sollicitatieplicht voor bijstandsmoeders en het niet herkeuren van WAO'ers een bijdrage aan het verwezenlijken van de doelstellingen op dit punt?

Met betrekking tot de klimaatdoelstelling willen tien onlangs toegetreden lidstaten uitzonderingen bedingen voor de zware industrie. Eurocommissaris Verheugen heeft zijn zorg uitgesproken over perverse prikkels in het huidige klimaatpakket, die ertoe leiden dat de zware industrie uit Europa zou kunnen verdwijnen, waardoor de uitstoot toeneemt. Kan de staatssecretaris daarop ingaan?

In de cartoonkwestie heeft Denemarken destijds tevergeefs gevraagd om een echte solidariteitsverklaring. Het ging toen alleen over have en goed. Met het oog op wat mogelijk er op Nederland gaat afkomen, verzoekt de heer Ten Broeke de regering om bij de andere lidstaten aan te dringen op een ondubbelzinnige veroordeling van een mogelijke schending van fundamentele principes van de waardegemeenschap die de EU zou moeten zijn, met name de vrijheid van meningsuiting. Is er zicht op een dergelijke eensluidende verklaring?

Antwoord van de bewindslieden

De **staatssecretaris** is tevreden over de voortgang van de Lissabonagenda. Er worden daadwerkelijk resultaten geboekt door landen die structurele hervormingen hebben doorgevoerd, zoals Nederland en Oostenrijk. Problemen doen zich voor in landen die dit hebben nagelaten, zoals Italië, dat in sterke mate een arbeidsmarkt van insiders en outsiders kent. Dit is de verantwoordelijkheid van de lidstaten zelf, want de Lissabondoelstellingen zijn niet dwingend voorschreven. De staatssecretaris wijst in dit verband op het risico van een protectionistische reflex, niet alleen in Europa, maar ook in de Verenigde Staten. Daar is niemand bij gebaat en Nederland moet op dat punt een duidelijk signaal geven. Als Europa en de Verenigde Staten toegeven aan de verleiding van het protectionisme, zal dat grote gevolgen hebben voor het wereldhandelssysteem. Een werknemer die zijn baan kwijtraakt omdat het bedrijf waar hij werkt naar elders wordt verplaatst, moet de instrumenten worden geboden om gemakkelijk toegang te krijgen tot een nieuwe baan, het liefst met positieverbetering. Dat is de boodschap van de Lissabonstrategie. Het nemen van protectionistische maatregelen om bedrijven vast te houden, zal uiteindelijk leiden tot vermindering van werkgelegenheid. Op Europees niveau worden er veel banen gecreëerd, wat gepaard gaat met een zekere mate van flexibilisering van de arbeid. De Europese Unie moet de angst daarvoor serieus nemen en duidelijk maken dat meer flexibiliteit weliswaar kan leiden tot minder zekerheid van een bepaalde baan, maar wel tot meer zekerheid van werk. Naar het oordeel van de staatssecretaris is dat de enige juiste sociale agenda voor Europa.

In vergelijking met andere Europese economieën is gebrek aan flexibiliteit van de arbeidsmarkt bepaald niet het probleem van de Nederlandse economie. In sommige landen is de inspanning gericht op het beschermen van de positie van de «insiders», ten koste van een steeds grotere groep «outsiders». Een voorbeeld hiervan is de positie van jongeren op de arbeidsmarkt in Frankrijk. In een rapport heeft de Europese Commissie

aangegeven dat andere landen het voorbeeld van Nederland zouden kunnen volgen. De staatssecretaris noemt een aantal specifieke maatregelen die het kabinet neemt om de arbeidsdeelname van door de Commissie genoemde groepen te bevorderen. Zo worden de mogelijkheden voor kinderopvang vergroot, wat leidt tot vergroting van de arbeidsparticipatie van vrouwen. Het stimuleren van jongeren om niet zonder kwalificatie het onderwijs te verlaten, leidt tot grotere arbeidsparticipatie van jongeren. Het beleid van de minister voor Wonen, Wijken en Integratie om de wijken en de integratie te verbeteren, leidt tot een grotere arbeidsparticipatie van minderheidsgroeperingen.

Het betoog van de staatssecretaris over het protectionisme hangt samen met de wens van een deel van de Kamer voor meer en strengere regels voor de financiële markten. De bewindsman is er echter niet van overtuigd dat verdergaande maatregelen dan een gedragscode, die transparantie oplevert, zoden aan de dijk zouden zetten en hij heeft nog geen studies gezien die zulks aantonen. Een grotere mate van transparantie op de financiële markten en in het opereren van de zogenaamde «sovereign wealth funds» kan nuttig zijn, maar bij alle nervositeit die er nu is over het gedrag van dergelijke fondsen, dreigt men wellicht te vergeten welke enorm stabiliserende werking voor de economie er uitgaat van de langetermijninvesteringen en van de omvang daarvan. Voor het vergroten van de transparantie is niet per se dwingende regelgeving nodig.

De staatssecretaris pleit ervoor, onverkort vast te houden aan de voorstellen van de Europese Commissie met betrekking tot de energie- en klimaatdoelstellingen. Het is belangrijk dat de lidstaten zich gezamenlijk aan de doelstelling houden, maar het zal veel moeite kosten om de daarvoor noodzakelijke maatregelen in te voeren. Het getuigt van moed en ambitie dat de Europese Unie zich in eerste instantie vastlegt op de afgesproken doelstellingen. De Nederlandse regering is ambitieuzer op het gebied van de reductie van de uitstoot van broeikasgassen en streeft mondiaal naar 30% CO₂-reductie in 2020, maar deze doelstelling kan alleen worden verwezenlijkt wanneer daarover mondiaal afspraken worden gemaakt in Kopenhagen. Het heeft geen zin om doelstellingen los van elkaar te bezien; het gaat om de combinatie van de reductie van de uitstoot van broeikasgassen, de reductie van energieverbruik en de overgang naar duurzame energie. Deze moeten in onderlinge samenhang worden verwezenlijkt. Nederland tracht met andere landen die dezelfde doelstelling delen, een zo stevig mogelijke coalitie te vormen, binnen de Europese Unie en wereldwijd. De toezegging van de minister van VROM met betrekking tot het doorrekenen van maatregelen om 30% reductie te realiseren, is kabinetsbeleid en zal dus worden meegenomen. Op het punt van hernieuwbare energie is Europees leiderschap bepalend voor wat de rest van de wereld gaat doen. De tijd die ligt tussen «Bali» en «Kopenhagen» moet worden gebruikt om hieraan gestalte te geven. Europa kan op dit gebied laten zien wat het waard is en Europa kan voor toekomstige generaties echt iets betekenen, door met een verstandig klimaatbeleid de stijging van de temperatuur op Aarde tegen te gaan.

De eerste generatie biobrandstoffen brengt inderdaad grote risico's met zich voor de duurzaamheid en de zekerheid van de voedselvoorziening in ontwikkelingslanden. De experts geven echter de verzekering dat de fase van de eerste generatie moet worden doorlopen om de tweede generatie biobrandstoffen mogelijk te maken. Die eerste fase moet wel zo beperkt mogelijk blijven, terwijl de tweede generatie zoveel mogelijk moet worden gestimuleerd. Dat is de inzet van de Nederlandse regering, die zij samen met de regeringen van gelijkgestemde lidstaten probeert te realiseren. Het is van belang dat de zes duurzaamheidscriteria die Nederland heeft ingebracht worden overgenomen, want daarmee worden de risico's van de verplichting tot 10% bijmenging ondervangen. Nu zijn er slechts drie criteria overgenomen en de Nederlandse regering vindt dat te weinig. De eerste inzet van de regering is daarom, de zes duurzaamheidscriteria

overgenomen te krijgen. Als dat niet lukt, zal de verplichting tot 10% bijmenging opnieuw worden gezien.

Het rapport over klimaatverandering en internationale veiligheid is er nog niet, maar de Kamer krijgt het zo snel mogelijk toegestuurd, voorzien van het commentaar van het kabinet.

Het kabinet deelt de zorg die door de Kamer is geuit met betrekking tot Roemenië en Bulgarije. Deze twee lidstaten hebben de afgelopen tijd zwaar onvoldoende gepresteerd. Het moment van beoordelen ligt in de zomer – zo zijn de spelregels – maar als dan blijkt dat men nog steeds zo slecht presteert als nu, kan dit wat de Nederlandse regering betreft niet zonder consequenties blijven. Beide landen hebben met grote achterstanden te kampen, maar de inspanningen om die weg te werken, worden door de Nederlandse regering als onvoldoende gekwalificeerd. Deze twee nieuwe lidstaten geven daarmee een slecht voorbeeld, dat inderdaad een belemmering vormt voor hervormingen in andere landen. Dat geldt met name voor de Westelijke Balkan, terwijl het juist belangrijk is dat die landen zo snel mogelijk moderniseren en herstructureren, om te kunnen delen in de verworvenheden die Europa andere landen heeft gebracht. Uit de media heeft de staatssecretaris vernomen dat Frankrijk en Duitsland kennelijk in hoofdlijnen overeenstemming hebben bereikt over de Mediterrane Unie. De regering zal zich laten informeren over wat dit precies inhoudt. Als het erom gaat het bestaande Barcelonaproces te verstevigen, zal dit de steun krijgen van de Nederlandse regering, maar de regering heeft er geen behoefte aan om nieuwe structuren op te zetten. Het kabinet heeft de Kamer een brief toegezegd over het nabuurschap en de mensenrechten. De motie van mevrouw Wiegman zal daarin worden meegenomen.

Gebrek aan water en voedsel vormen zeer directe bedreigingen voor de veiligheid en een zeer directe oorzaak van conflicten en geweld. Klimaat en veiligheid hebben wel degelijk met elkaar te maken en de klimaatverandering vormt een reële bedreiging voor de veiligheid.

Het is waar dat Nederland in het Lissabontraject niet perfect handelt. Dit komt onder meer omdat het bedrijfsleven te weinig investeert in research & development. Een extra krachtsinspanning is nodig op dit punt.

Het is de inzet van de Nederlandse regering om ontwikkelingslanden te helpen met de klimaatadaptatie. Dit maakt onderdeel uit van de millennium development goals en van het beleid van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. Van de desbetreffende landen mag overigens wel worden verwacht dat ook zij, binnen kaders van de soms beperkte mogelijkheden die zij zelf hebben, de nodige maatregelen nemen voor het verminderen van de uitstoot van CO₂ en de verspilling van energie. De staatssecretaris is bereid zich ervoor in te zetten dat het belang van klimaatadaptatie in de conclusies wordt opgenomen.

De **minister** gaat in op de kwestie van de film van de heer Wilders. De minister-president heeft tijdens zijn bezoek aan de president van Frankrijk gesproken over de film. De Franse president heeft volmondig steun en solidariteit toegezegd en tevens duidelijk gemaakt dat ook de Franse regering, evenals die van Nederland, fel tegenstander is van het over één kam scheren van extremisten en de overgrote meerderheid van de goedwillende burgers. Een gelijksoortige toezegging heeft de minister gisteren gekregen van de minister van buitenlandse zaken van Zweden. Ook het Voorzitterschap van de Europese Unie heeft steun toegezegd. Uit de reacties blijkt dat men zich schaart achter de opstelling van de Nederlandse regering. Die omvat drie elementen. Het eerste element betreft de vrijheid van meningsuiting en godsdienst en het afwijzen van extremisme, zonder overigens de extremisten en de overgrote meerderheid van goedwillende moslims in de Europese samenleving over één kam te scheren. Het tweede element betreft de fundamentele vraag hoe men in Europa wil omgaan met burgers. Het derde element betreft de volstreekte solidariteit

en de aandacht voor de noodzaak dat andere landen hun verantwoordelijkheid moeten nemen voor de bescherming van Nederlandse burgers, instellingen en bezittingen. De minister houdt het Voorzitterschap op de hoogte. De minister-president zal tijdens de Europese Raad om de steun en solidariteit van de andere landen van de Europese Unie vragen. Op basis van de contacten die de regering onderhoudt, ziet de minister geen aanleiding om te veronderstellen dat het aan steun en solidariteit zal ontbreken. Op verzoek van vertegenwoordigers van verschillende lidstaten is er over dit onderwerp zowel in de RAZEB als in de JBZ-Raad gesproken. De minister is van oordeel dat een eensluidend geluid van de Europese Unie in deze kwestie gewenst is.

Kosovo en de Westelijke Balkan

Vragen en opmerkingen uit de commissies

De heer **Van Bommel** (SP) vindt de erkenning van Kosovo door Nederland onverstandig en onwenselijk. Is het kabinet van mening dat de erkenning in overeenstemming is met het internationaal recht en met artikel 90 van de Grondwet, waarin staat dat de regering de internationale rechtsorde dient te bevorderen? Van deze erkenning gaat een precedentwerking uit. Zo gaan er in de Bosnische republiek Srpska stemmen op, zich af te scheiden van Bosnië. Deelt de regering de opvatting dat dit een ongewenste ontwikkeling is en dat het niet de bedoeling is dat het voorbeeld van Kosovo wordt gevolgd? Wat betekent de erkenning van Kosovo voor het interim-akkoord dat tussen de Europese Unie en Servië is gesloten?

De heer **Ormel** (CDA) steunt de erkenning van Kosovo door de Nederlandse regering, maar eist de bescherming van minderheden, van Christenen. Er mag geen sprake zijn van brandende kerken en van vluchtelingenstromen. De Nederlandse regering moet proberen een rol te spelen in de internationale stuurgroep. Klopt het bericht dat UNMIK op dit moment niet bereid is, competenties over te dragen aan de EU-missie? Welke consequenties hebben de uitlatingen van Servië dat de heer Feith geen mandaat heeft en dus niet in Kosovo hoort te zijn? Hoe verlopen op dit moment de contacten met Belgrado? Het zou zeer onwenselijk zijn als Servië alle gesprekken met de Europese Unie zou afbreken.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) wil graag een nadere toelichting op de appreciatie van de Nederlandse regering van de onafhankelijkheidsverklaring en van de grondwet van Kosovo, met betrekking tot democratie, rechtsstaat en mensenrechten.

De heer **De Roon** (PVV) vindt de onafhankelijkheid van Kosovo ongewenst, met name gelet op de stabiliteit op de Westelijke Balkan. Wat heeft Kosovo gedaan om de formele erkenning te verdienen? Is de regering van mening dat ook andere regio's in Europa die nadenken over eenzijdige afscheiding, een soortgelijke erkenning verdienen? Wat betekent het in juridisch opzicht dat Servië zich op het standpunt stelt dat de heer Feith niet thuishoort in Kosovo?

De heer **Van Dam** (PvdA) is het met de regering eens dat er een onomkeerbare realiteit is ontstaan en steunt dan ook de erkenning van Kosovo. Servië is zelf verantwoordelijk voor zijn reactie daarop.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) is eveneens van mening dat de erkenning van Kosovo onvermijdelijk was. Wat is de nalatenschap van UNMIK en wordt deze geëvalueerd?

De heer **Van Baalen** (VVD) is van mening dat de regering adequaat heeft gehandeld in de kwestie-Kosovo. Het was niet nodig om tot de eerste groep van erkennende staten te behoren en de regering heeft dat dan ook terecht niet gedaan. Er is geen sprake van strijd met het volkenrecht, want het ging om een specifieke situatie, waarin zaken een rol speelden als etnische zuivering, massamoord, verdrijving en het ontnemen van de autonome status. Ook de aanwezigheid van de NAVO-troepenmacht en UNMIK zijn elementen die deze situatie onderscheiden van de situatie in welk ander deel van de wereld dan ook. De situatie in Kosovo moet op haar eigen merites worden beoordeeld. Hoe kan KFOR ervoor zorgen dat het hele gebied onder zijn controle valt? Dat is nodig om te voorkomen dat de facto annexatie plaatsvindt van een deel van Kosovo.

Antwoord van de minister

De **minister** onderkent het gevaar van precedentwerking van de erkenning van Kosovo, maar benadrukt dat het een op zichzelf staand geval betreft: eind jaren negentig was er sprake van massale schendingen van mensenrechten. Sindsdien heeft Kosovo langer dan zeven jaar de facto niet onder bestuur van Belgrado gestaan, maar van de internationale gemeenschap. Er is getracht, ook door de Nederlandse regering, om de onderhandelingen vlot te trekken en niet bij voorbaat een situatie te creëren waarbij de uiteindelijke uitkomst vaststond. Daarom heeft de minister zich tot op het laatst gekeerd tegen degenen die al erkenning van een onafhankelijk Kosovo in het vooruitzicht stelden, terwijl de onderhandelingen en de gesprekken in de VN-veiligheidsraad nog gaande waren. De Nederlandse regering zou graag hebben gezien dat de onderhandelingen tot resultaat hadden geleid en was voorstander van aanneming door de VN-veiligheidsraad van het Ahtisaari-plan. Dit is echter allemaal vruchteloos gebleken. De Nederlandse regering wilde een aantal zekerheden, alvorens tot erkenning over te gaan, met name op het gebied van de bescherming van de mensenrechten en van de minderheden en hun culturele en religieuze erfgoed.

In de brief van 4 maart 2008 aan de Tweede Kamer heeft de minister aangegeven waarom de erkenning van de onafhankelijkheid van Kosovo in lijn is met het internationaal recht. De daarin genoemde criteria rechtvaardigen geen claim van de Republika Srpska. De recente ontwikkelingen in Bosnië-Herzegovina zijn overigens zorgwekkend en de regering zal het belang benadrukken van het respecteren van het Dayton-vredesakkoord. Voor de Nederlandse regering was het van belang dat de grondwet van Kosovo en de onafhankelijkheidsverklaring zekerheden op het gebied van minderheden, vluchtelingen en dergelijke zouden bevatten. De daarop gebaseerde wetgeving is ook getoetst op deze elementen en voldoet aan de criteria. De autoriteiten van Kosovo stellen zich voorbeeldig op in de samenwerking met de heer Feith, maar ook op het gebied van de de-escalatie en de bescherming van minderheden. Nu de consultaties achter de rug zijn, gaat de grondwet naar het parlement van Kosovo. Voordat daarin wijziging wordt aangebracht, moet de heer Feith daaraan zijn consent geven en verklaren dat een en ander in lijn is met het Ahtisaari-voorstel. De heer Feith zal moeten samenwerken met UNMIK. Ook al komt er over een aantal maanden een Europese politiemissie, dan nog zal UNMIK op basis van VN-Veiligheidsresolutie 1244 geëngageerd moeten blijven.

De minister heeft er begrip voor dat Servië het moeilijk heeft met de erkenning van de onafhankelijkheid van Kosovo, maar heeft wel te kennen gegeven dat Servië zorg heeft te dragen voor het tegengaan van geweld en ongeregeldeheden en van aanvallen op de Liberale Partij. Inmiddels is daartegen geprotesteerd door de Europese Unie door middel van een demarche bij de autoriteiten. De Servische autoriteiten moeten zich verantwoordelijk opstellen en zich onthouden van opruiend taalgebruik,

omdat dit alleen maar escalerend zal werken. In zijn gesprek met de ambassadeur van Servië heeft de minister duidelijk gemaakt dat Nederland de deur naar Servië open laat staan en dat er wel degelijk een Europees perspectief voor Servië is.

De erkenning van de onafhankelijkheid van Kosovo hangt samen met de territoriale integriteit van het land als geheel. Daarom zal KFOR zich richten op geheel Kosovo, dus ook op het noordelijke deel. De minister deelt de zorgen van de Kamer over eventuele afsplitsing of annexatie van het noordelijke deel. De opstelling van Belgrado met betrekking tot de tenuitvoerlegging van Servische wetgeving in de noordelijke delen van Kosovo baart eveneens zorgen. De Servische minderheden moeten binnen Kosovo participeren, in plaats van zich distantiëren. De autoriteiten in Kosovo spreken dit ook uit.

Nederland is gevraagd om toe te treden tot de International Steering Group. De minister is voornemens om positief op dit verzoek te reageren. Wie in die groep zit, kan immers meesturen en meepraten. Het lidmaatschap van de International Steering Group geeft de beste mogelijkheid om de Servische minderheid te helpen.

Onderdeel Externe betrekkingen

Voorzitter: Ormel

Vragen en opmerkingen uit de commissies

De heer **Van Bommel** (SP) vindt het onaanvaardbaar dat de Israëlische onderminister van defensie heeft gezegd dat de Palestijnen een shoah over zich afroepen door de raketbeschietingen. Het gebruik van deze term duidt op het voornemen om het Palestijnse volk collectief te straffen. Wat vindt de regering van de implicatie van het woord shoah?

Het spreekt vanzelf dat de raketbeschietingen vanuit Gaza moeten stoppen. Gewapend verzet tegen bezetters is geoorloofd, maar geweld tegen burgers is dat nooit. De aanpak van Israël is niet proportioneel, wat blijkt uit het grote aantal burgerslachtoffers. De aanpak is ook niet effectief, want de raketbeschietingen gaan door. Dit versterkt de positie van Hamas en verzwakt de positie van Abbas. De Nederlandse regering moet de aanpak van Israël duidelijker veroordelen dan zij doet in de brief die zij naar de Kamer heeft gestuurd. De economische maatregelen treffen grote delen van de Gazaanse bevolking. De humanitaire situatie in de Gazastrook is op dit moment slechter dan in 1967. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft gezegd dat er sprake is van collectief straffen, maar de regering heeft dit zo niet expliciet uitgesproken. De heer Van Bommel wil dat de regering nu duidelijk uitspreekt dat er sprake is van collectief straffen, zoals ook VN-secretaris-generaal Ban Ki-moon heeft gedaan. Een kritische dialoog met Israël is onvoldoende. De Nederlandse regering moet erop aandringen dat de Associatieraad bijeenkomt, zodat het Associatieverdrag kan worden opgeschort, want er is sprake van schending van mensenrechten en van handelen in strijd met de Conventie van Genève. De medewerking aan de doorvoer van wapens naar Israël via Schiphol moet worden gestaakt. Verder moet de regering aandringen op het oprichten van een VN-tribunaal dat uitspraken gaat doen over het handelen van Israël.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) is het eens met de evenwichtige uiteenzetting door de regering inzake de situatie in de Gazastrook. Israël heeft het recht zich tegen de voortdurende raketbeschietingen te verdedigen, maar maatregelen die leiden tot een verslechtering van de humanitaire situatie dragen op de langere termijn niet bij tot de oplossing van het conflict. De grenzen moeten altijd open blijven voor goederen die noodzakelijk zijn om de levensomstandigheden

in de Gazastrook op een menswaardig niveau te houden. De inspanningen van de internationale gemeenschap moeten gericht zijn op het beëindigen van de voortdurende raketbeschietingen vanuit de Gazastrook, want dat is een voorwaarde om de grenzen uiteindelijk weer open te krijgen. In de resolutie van de VN-Veiligheidsraad met betrekking tot de aanscherping van het sanctieregime jegens Iran wordt ook gesproken over het verstrekken van exportkredieten. Op welke wijze is de minister voornemens uitvoering te geven aan dit onderdeel van de aanscherping van het sanctieregime? Is de minister bereid ook andere EU-landen ertoe op te roepen, de exportkredieten stop te zetten?

De heer **De Roon** (PVV) merkt op dat het in verband met de verslechterde humanitaire situatie in de Gazastrook van groot belang is dat de grenzen weer open kunnen gaan, om goederen voor de bevolking door te laten, maar is van mening dat het gedrag van Hamas in de hardst mogelijke bewoordingen veroordeeld dient te worden. Het is in eerste instantie Hamas die het voor de burgerbevolking in Gaza bederft, en niet Israël. Het verminderen van de stroomleveranties aan een gebied van waaruit raketten op Israël worden afgeschoten is een legitieme verdedigingsactie, mits die niet tot oogmerk heeft collectief te straffen. Waar blijft het protest van de Gazanen tegen de Hamas-agressie tegen Israël en tegen de voor de Gazanen nadelige gevolgen daarvan? De Gazanen steunen Hamas en moeten de gevolgen daarvan accepteren. Die boodschap zou de regering, maar ook de EU, moeten uitdragen.

De heer **Van Dam** (PvdA) vindt dat de Europese Unie aan Israël duidelijk moet maken dat herhaling van de gebeurtenissen in de Gazastrook, waarbij vele burgerslachtoffers zijn gevallen, niet zal worden geaccepteerd. Dit moet de inzet van de Nederlandse regering zijn bij de komende RAZEB. Als Israël hieraan geen gehoor geeft, moet dat consequenties hebben. Deelt de minister deze mening en zo ja, aan welke consequenties denkt hij dan? Als Israël voortgaat met het uitknippen van de Gazaanse bevolking, en er een nieuwe geweldsuitbarsting volgt, zal het Associatieakkoord moeten worden bevroren.

Om te voorkomen dat de gebeurtenissen zich herhalen, is het noodzakelijk dat partijen met elkaar praten. Overleg tussen de Israëlische autoriteiten en Hamas lijkt echter verder weg dan ooit. Onder de Israëlische bevolking is er echter wel ruime steun voor. Wil de minister tijdens de komende RAZEB ervoor pleiten dat de Europese Unie desnoods pogingen onderneemt om het gesprek tussen Israël en Hamas op gang te brengen? Volgens de EU is er sprake van collectief straffen en volgens de secretaris-generaal van de Verenigde Naties is er disproportioneel en excessief geweld gebruikt, in strijd met het internationaal humanitair recht. De Nederlandse regering stelt in haar brief aan de Kamer dat Israël zich niet houdt aan de verplichtingen die het internationaal humanitair recht aan Israël oplegt. Volgens de heer Van Dam is er inderdaad sprake van collectief straffen door Israël en dat is onacceptabel. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft zich ook in die zin uitgelaten. Waar het om gaat, los van de gekozen bewoordingen, is het uitspreken van afschuw over het excessieve geweld van de afgelopen weken in de Gazastrook, waarbij tientallen burgers het leven hebben gelaten, onder wie kinderen en baby's. De dreigende herhaling hiervan moet worden voorkomen. Daarbij lijkt het effectiever om te dreigen met bevroering van het Associatieakkoord dan in dit stadium het belangrijkste instrument dat beschikbaar is, uit handen te geven.

De heer Van Dam steunt het beleid van de regering inzake Georgië. Er is geen aanleiding om dit land in EU-verband of NAVO-verband te belonen. Wil de minister hierop reageren?

Cuba staat niet op de agenda van de RAZEB, maar de heer Van Dam wil graag dat de Nederlandse regering dit land wel op de agenda zet. In de

desbetreffende brief aan de Tweede Kamer heeft de regering een verstandige lijn uitgezet, die in de RAZEB moet worden ingebracht. Bevordering van handel en toerisme en van de diplomatieke banden zal uiteindelijk bijdragen aan de hervormingsagenda van Cuba. De heer Van Dam steunt het opheffen van de sancties in ruil voor het op gang brengen van de politieke dialoog.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) wil graag dat de Nederlandse regering het excessieve geweld dat Israël in de Gazastrook toepast in harde bewoordingen veroordeelt, niet alleen in de diplomatieke kanalen, maar ook publiekelijk. Gelet op de uitlatingen van Israël om onverminderd te willen doorgaan met het offensief, is opschorting van het Associatieakkoord op zijn plaats. De heer Abbas eist dat Israël een bestand sluit met Gaza, voordat hij het vredesoverleg wil hervatten. Wil de Nederlandse regering deze oproep steunen? In Israël zelf gaan stemmen op om met Hamas over het beëindigen van het geweld te onderhandelen. Mevrouw Peters roept de Nederlandse regering ertoe op, dit te steunen en zich ervoor in te zetten dat de Europese Unie hetzelfde doet. De internationale gemeenschap, met de EU voorop, moet alles in het werk stellen om een einde te maken aan de schrijnende humanitaire situatie in de Gazastrook. Tijdens de RAZEB zal de JCMB-agenda worden besproken. Uit het verslag van de vorige bijeenkomst van de JCMB (Joint Coordination and Monitoring Board) blijkt dat de situatie in Afghanistan verre van rooskleurig is. Deelt de regering de zorgen van de JCMB op de in het verslag genoemde punten en wat zal de inbreng van de regering zijn tijdens de RAZEB?

De heer **Van Baalen** (VVD) is niet van mening dat Israël collectief straft; Israël probeert Hamas uit te schakelen. Elk onschuldig slachtoffer is uiteraard te betreuren, of dit nu aan Israëlische of Palestijnse kant valt. Nu de terroristen zich tussen de bevolking hebben gevestigd, is het bijna onvermijdelijk dat er burgerslachtoffers vallen. De VVD-fractie steunt Israël en ziet geen aanleiding tot welke internationale actie tegen dit land dan ook. De Europese Unie moet goede betrekkingen met Georgië onderhouden, maar wel binnen het kader van het Europees nabuurschapsprogramma. De presidentsverkiezingen in Zimbabwe zullen «fair» noch «free» zijn. De heer Mugabe zal dus gewoon blijven zitten. Welke mogelijkheden zijn er voor Nederland en de EU om na de presidentsverkiezingen de oppositie in Zimbabwe te steunen?

Wederom zijn er grote zorgen over de humanitaire situatie in Gaza. De slachtoffers aan beide zijden worden betreurd.

Mevrouw **Van Gennip** (CDA) steunt de oproep van de Nederlandse regering aan Israël om de grenzen met de Gazastrook te openen voor humanitaire hulp, maar ook voor commercieel verkeer. Dat biedt de mensen in Gaza perspectief. Op welke manier kan de Europese Unie er constructief aan bijdragen, het vredesproces handen en voeten te geven en de partijen nader tot elkaar te brengen?

Wat moet er gebeuren voordat de Europese Raad de situatie in Birma ernstig genoeg vindt om verdergaande sancties in te stellen? Welke verdere inspanningen, met name in samenwerking met Frankrijk, zijn mogelijk om een andere, zachtere, resolutie te realiseren?

Het is goed dat Zimbabwe op de agenda staat. De regering heeft het over herbevestiging van staand beleid, en dat is goed. Zijn er echter Europese landen die daarin niets zien? Op welke manier spreekt de EU de landen in de regio aan op hun verantwoordelijkheid? Heeft de minister de president van Mozambique tijdens diens bezoek gevraagd naar de situatie in Zimbabwe?

De CDA-fractie steunt de lijn van de regering wat betreft Georgië.

De heer **Van der Staaij** (SGP) heeft begrip voor de zelfverdediging van Israël, ook als daarvoor offensieve acties nodig zijn. Geen land kan worden gedwongen, raketbeschietingen passief te ondergaan. De inwoners van Gaza moeten begrijpen dat de sleutel voor betere leefomstandigheden is gelegen in de onmiddellijke stopzetting van de vijandelijke activiteiten en raketbeschietingen door Hamas. De internationale gemeenschap kan Israël pas met gezag vragen om te stoppen met zelfverdediging en vergelding als zij zelf bereid is om te bezien op welke wijze ertoe kan worden bijgedragen dat de beschietingen van Israël stoppen. De heer Van der Staaij steunt de regering in de lijn om niet allerlei gemakkelijke veroordelingen uit te spreken, maar Israël ertoe op te roepen in de noden van de burgerbevolking van Gaza te voorzien en de grenzen daartoe te openen. In een recent VN-rapport wordt gesteld dat Hezbollah sterker is dan ooit en over duizenden lange- en korteafstands-raketten beschikt. Wat doet de internationale gemeenschap om deze dreiging te voorkomen? Het lijkt erop dat het VN-wapenembargo wordt geschonden en dat de naleving daarvan onvoldoende strak wordt aangepakt. Kan de minister hierop reageren?

Antwoord van de minister

Met betrekking tot Iran merkt de **minister** op dat exportkredietverzekeringen geen deel uitmaken van het sanctiepakket van de tweede sanctieresolutie. De Nederlandse regering is wel restrictiever dan die van andere landen, bijvoorbeeld door geen actieve steun te verlenen aan handelsmissies naar Iran. Er is nu een derde sanctieresolutie aangenomen en de daarin vervatte sancties zullen zo snel mogelijk worden geïmplementeerd. Dit zal gebeuren in Brussel en op nationaal niveau. De Nederlandse regering is steeds voorstander geweest van een derde sanctieresolutie. Het sanctiepakket is uitgebreid. De resolutie roept op tot waakzaamheid bij staatssteun voor handel met Iran die proliferatiegevoelig is. Dit betreft zowel exportfinanciering als exportkredietverzekering voor producten die tot de desbetreffende categorie behoren. De minister is in overleg met zijn collega's van Economische Zaken en Financiën over de implementatie. De Kamer zal hierover zo snel mogelijk worden geïnformeerd. De bewindsvaandelaar geeft de verzekering dat de regering op nationaal niveau de sancties zal aanscherpen in lijn met de derde resolutie.

De conclusies inzake Afghanistan staan als hamerstuk op de agenda van de RAZEB, maar er zal een substantiële discussie plaatsvinden over Afghanistan tijdens de bijeenkomst van de ministers van Buitenlandse Zaken ter gelegenheid van de Europese Raad. De minister zal hierop terugkomen in het kader van de voorbereiding van die vergadering. De regering deelt de zorgen van de Kamer en een actievere houding van zowel de VN als de Europese Unie is nodig, ook op het punt van bijvoorbeeld training. Tijdens de NAVO-raad van hedenochtend heeft de minister daarom de samenwerking tussen de NAVO en de EU aan de orde gesteld. Deze wordt gefrustreerd door de opstelling van Turkije aan NAVO-zijde en van de kant van de EU dikwijls door Cyprus. Dit baart grote zorgen. Bilaterale issues mogen aan samenwerking tussen de NAVO en de Europese Unie niet in de weg staan, of het nu Afghanistan of Kosovo betreft.

Met betrekking tot Birma is getracht om door middel van een iets gematigder formulering Indonesië aan de kant te krijgen van de voorstanders van een resolutie, maar dat is niet gelukt. Op verzoek van Nederland is in Europees verband over Birma gesproken, want de regering deelt de zorgen van de Kamer op dit punt. Mede daardoor zijn op Europees niveau de voorbereidingen voor aanscherping van de sancties in gang gezet. De EU baseert zich daarbij op het oordeel van de speciale vertegenwoordiger van de VN, de heer Gambari. De minister wijst erop dat de heer Gambari een visum heeft gekregen voor een bezoek aan Birma, dankzij de druk die

China op de Birmese autoriteiten heeft uitgeoefend. De regering is verheugd over deze opstelling van China.

De minister maakt zich zorgen over de omstandigheden waaronder het verkiezingsproces in Zimbabwe plaatsvindt. In de aanloop naar de verkiezingen nemen het geweld en de intimidatie van oppositiekandidaten en maatschappelijke organisaties toe. Er is onvoldoende sprake van een open, democratisch proces. Vertegenwoordigers van oppositie, maatschappelijk middenveld en mensenrechtenorganisaties geven aan dat de mensenrechtensituatie in het land zeer zorgwekkend is. De bemiddeling van de president van Zuid-Afrika, de heer Mbeki, op initiatief van de SADC – waartoe ook Mozambique behoort – tussen de regering en de oppositie in Zimbabwe heeft weliswaar enkele deelakkoorden opgeleverd, maar er is geen eindakkoord bereikt. De minister is het daarom niet eens met enkele buurlanden van Zimbabwe in de SADC die stellen dat het proces succesvol is afgerond en heeft hen daarop aangesproken. Tijdens het staatsbezoek van de president van Mozambique heeft hij een en ander besproken met de minister van buitenlandse zaken van Mozambique. Ondanks dat de Europese Unie niet is uitgenodigd om een waarnemingsmissie te sturen, zal de EU de verkiezingen in maart nauwgezet volgen. Het is van belang dat de EU een objectief oordeel kan vellen op basis van feiten. De regering steunt de organisaties die zich inzetten voor eerlijke en vrije verkiezingen, ook financieel. Volgende week ontvangt de minister vertegenwoordigers van Zimbabwaanse maatschappelijke organisaties. Bij die gelegenheid zal hij de Nederlandse betrokkenheid bij de bevolking van Zimbabwe bevestigen.

Beperkende maatregelen jegens Zimbabwe worden steeds voor een bepaalde periode genomen. Tijdens de vorige RAZEB heeft de EU de sancties onverkort met een jaar verlengd. Als de heer Mugabe wordt weggestemd en de verkiezingen een nieuw leiderschap opleveren, zal de Europese Unie haar sanctiebeleid alleen aanpassen als er sprake is van een werkelijke verbetering van de mensenrechtensituatie in Zimbabwe. De minister deelt de bezorgdheid van de Kamer over de escalatie van het geweld in en rond Gaza en betreurt de doden en gewonden die als gevolg daarvan aan beide zijden zijn gevallen. De raketbeschietingen door Palestijnse militanten dienen onmiddellijk te worden gestaakt, maar de minister betreurt het dat er bij de Israëlsche reactie hierop zoveel dodelijke slachtoffers zijn gevallen. Het besluit van Israël tot een reactie op de aanhoudende raketbeschietingen wordt gelegitimeerd door het recht op zelfverdediging, op voorwaarde dat de maatregelen proportioneel zijn in relatie tot de dreiging die van de beschietingen vanuit de Gazastrook uitgaat. De minister houdt Israël aan zijn verklaring dat het zich richt op terroristen en terroristische doelen. Er is op dit moment geen reden om aan te nemen dat er van Israëlsche opzet sprake is wanneer onschuldige burgers worden getroffen. Er zijn inderdaad veel slachtoffers gevallen en dat roept vrij snel de verdenking op van disproportioneel geweld. Welnu, er zijn disproportioneel veel slachtoffers gevallen, maar dat komt ook omdat Hamas ervoor kiest om raketten af te schieten vanaf plaatsen waar mensen wonen en daardoor is het onvermijdelijk dat er slachtoffers vallen. Door lanceerinrichtingen op te stellen tussen huizen, kiest Hamas ervoor dat er bij een aanval op die lanceerinrichtingen grote risico's voor onschuldige burgers ontstaan, inclusief vrouwen en kinderen. Er is dus geen sprake van het bewust bombarderen van de bevolking door Israël. De Nederlandse regering blijft Israël erop aanspreken dat men zich richt op terroristen en terroristische doelen en niet op de bevolking. De regering is van mening dat economische maatregelen als middel om Hamas en andere radicale groeperingen te treffen het risico in zich dragen om onnauwkeurig te zijn, aangezien zij grote delen van de Gazaanse burgerbevolking kunnen treffen. Om die reden vormt het stopzetten van de levering van brandstof en elektriciteit voor de bevolking als geheel geen geëigend middel. Op grond van het internationale humanitaire recht is

Israël verplicht, aan de essentiële humanitaire noden van de burgerbevolking van de Gazastrook tegemoet te komen. Naar het oordeel van de Nederlandse regering legt Israël deze verplichting te beperkt uit, maar er is geen sprake van schending van het internationale recht. Er is weliswaar geen sprake van een totale blokkade – er komen immers goederen de Gazastrook binnen – maar de toegang van hulpgoederen van internationale organisaties behoort naar het oordeel van de regering überhaupt niet te worden belemmerd. Israël moet te allen tijde voorkomen dat de afsluiting van de grenzen leidt tot onaanvaardbare gevolgen of tot vormen van collectief straffen. De Gazanen, evenals de inwoners van de Westoever, moeten uitzicht krijgen op een beter leven, als onderdanen van een Palestijnse staat die stabiel, welvarend en democratisch is. Daarom voert Nederland een kritische dialoog met Israël over de Israëlische maatregelen. De minister speelt daarin een actieve rol, teneinde hervatting van het commerciële goederenverkeer zeker te stellen. Van belang daarbij is ook dat de exportmogelijkheden worden vergroot. De opvatting dat de opening van de grenzen voor commerciële en humanitaire goederenstromen noodzakelijk is om de noden van de burgerbevolking te verlichten en een geloofwaardig politiek alternatief te bieden voor geweld, wordt ook door de Europese Unie uitgedragen. Het huidige geweld onderstreept het belang van het proces dat moet leiden tot een vreedzame oplossing van het Israëlisch-Palestijnse conflict. Intensivering van de Palestijnse inspanningen om terreur tegen te gaan is nodig, evenals verbetering van de humanitaire situatie in de Gazastrook. Een eenzijdige veroordeling van het Israëlische beleid ten aanzien van de Gazastrook is niet wenselijk en niet effectief. Dat is de opvatting van de Nederlandse regering. De minister blijft zich overigens inzetten voor een constructieve benadering, juist ook om de humanitaire situatie in de Gazastrook te kunnen verlichten.

Het is niet zo dat de heer Abbas voor het hervatten van gesprekken de voorwaarde zou hebben gesteld dat eerst Israël en Hamas met elkaar overleggen. Hij wil eventueel met andere partijen stappen zetten om te komen tot een wapenstilstand. Initiatieven die ertoe kunnen leiden dat Hamas afziet van geweld hebben uiteraard de steun van de Nederlandse regering.

De minister deelt de zorg over het geweld die in de verklaring van het Voorzitterschap van de EU is verwoord, maar acht de verklaring niet goed afgewogen, met name omdat deze primair ingaat op de Israëlische reactie, en slechts terloops gewag maakt van de raketbeschietingen. De bewindsman heeft aan het Voorzitterschap zijn bezwaren kenbaar gemaakt over de te scherpe, op Israël gerichte veroordeling.

De term shoah is een algemene Hebreeuwse uitdrukking voor ramp. Voor de meeste mensen, zeker buiten Israël, is dit woord onlosmakelijk verbonden met de Holocaust. De Israëlische onderminister van Defensie is daarom terecht wijd en zijn bekritiseerd om zijn woordkeuze. Zijn woordvoerder heeft onmiddellijk verklaard dat de onderminister nooit de bedoeling heeft gehad, te refereren aan de Holocaust. Een legitiem recht op zelfverdediging gaat niet zover dat je kunt beogen een catastrofe voor de totaliteit te bewerkstelligen. De minister is echter niet van mening dat het Associatieakkoord moet worden opgeschort. De regering is voortdurend op zoek naar mogelijkheden om het vredesproces vooruit te helpen. Een oplossing langs diplomatieke weg moet worden bevorderd en het opleggen van sancties, zoals het opschorten van het Associatieakkoord met Israël, past daar niet bij.

De herbewapening van Hezbollah is inderdaad zorgwekkend. Deze vindt vooral plaats in het deel van Libanon dat niet onder het mandaat van UNIFIL valt, namelijk ten noorden van de Litani-rivier. De wapenleveranties vinden plaats vanuit Syrië. De minister heeft de Syrische autoriteiten ertoe opgeroepen, deze leveranties tegen te houden, onder meer door effectievere grenscontroles. Nederland heeft samen met Duitsland en de

EU initiatieven genomen om te komen tot een effectieve grenscontrole, ook qua menskracht, maar dat wordt door Syrië niet geaccepteerd. Overigens heeft Syrië niet zozeer behoefte aan ondersteuning om de grenscontrole effectiever te maken; het is eerder een kwestie van politieke wil. De minister kan zich niet goed voorstellen dat, als de Syrische regering het echt niet wil, er toch wapens de grens over gaan.

Toezegging

- De minister van Buitenlandse Zaken zal de Tweede Kamer nader informeren over de implementatie van de derde sanctieresolutie ten aanzien van Iran met betrekking tot het handelsinstrumentarium.

De voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Waalkens

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Ormel

De griffier van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Huisinga